

Etiā, vel profecto. Vim tamen huic voci propriam, puta *nōn nisi, tantum*, servare potes, si reddas: *Improbi tantum faeces ejus, etc.*; vel: *Id unum agere possunt impii, scil. ut bilant faeces ejus.* — Vers. 11. Maurero et aliis afferantur hic verba Dei.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, Ne corrumpas Psalmus Cantici Asaph.

Omnes partes hujus tituli sunt alibi explicatae, si tamen plane explicari possunt. Tanta est enim titulorum obscuritas, ut divinatorio opus sit potius, quam explicatore. Argumentum est admonitio ad humanum genus, ut juste vivant omnes, et superbiae timorem deponant, quoniam imminet iudicium Dei severissimum atque justissimum. Videtur autem Psalmus compositus per modum dialogismi; quamvis non indicetur mutatio personarum, nisi per ipsa verba, quae nunc populi iustorum, nunc Prophetae, nunc Dei esse ipsa se prodant.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. CONFITEBIMUR TIBI, DEUS: CONFITEBIMUR ET INVOCABIMUS NOMEN TUUM.

Vers. 2. 2. NARRABIMUS MIRABILIA TUA. CUM ACCEPERO TEMPUS, EGO JUSTITIAS JUDICABO.

Vox est populi electi qui ex noticia Dei, quam habet praeter ceteris hominibus, dicit suum officium esse laudare, orare et praedicare Deum. «Confitebimur, inquit, tibi,» id est, laudabimus te; «confitebimur et invocabimus nomen tuum,» id est, non solum laudabimus in hac vita, sed etiam invocabimus: pura enim laudatio non est vite praesentis, sed futurae. «Narrabimus mirabilia tua,» id est, non solum laudabimus in corde nostro, et orabimus, sed etiam praedicabimus aliis omnibus «mirabilia opera tua,» ut etiam ceteri discant timere et amare te. Quod attinet ad verba, non levis difficultas est. Nam in hebraeo pro *invocabimus nomen tuum*, legitur ad verbum, et *propinquum nomen tuum*. Verisimile est Septuaginta legisse, *vekarō beshimāca*, et *invocare in nomine tuo*; non autem, ut nunc habetur, *vekarōb shemēca*, et *propinquum nomen tuum*. Facile enim fuit librariis conjungere litteram primam vocabuli sequentis cum ultima praecedentis. «Cum acceperō tempus, ego justitias judicabo.» Haec est pars versiculi secundi, et continet verba Dei summi iudicis, qui approbans verba iustorum, promittit suo tempore se redditurum illis praemium, ut etiam impiis non confidentibus nec invocantibus, poenam. «Cum, inquit, acceperō tempus,» id est, cum venerit hora ab aeternitate determinata iudicii mei, «tunc ego justitias judicabo,» id est, justissime sive rectissime judicabo. Diem iudicii, ut etiam horam, esse certo definita docet Apostolus, *Act. dicit de cap. xvii*: «Nunc inquit, annuntiat hominibus, ut omnes ubique poenitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in equitate in viro, quam statuit, fidem praebens omni-

Dicitur de
termina-
tus et
certo de
multis.

bus, suscitans eum a morte.» Docet S. Joannes in *Apocal.* cap. xiv: «Time Deum, et date illi honorem, quia venit hora iudicii.» Migne gratie, ut inquit S. Augustinus, agende sunt Deo, quod non statim post peccatum iudicat, sed exspectat homines ad poenitentiam, interim exhortari et invitare non cessans malis et variis modis, donec statuta dies et hora adventant. Illud, *justitias judicabo*, non significat Deum iudicaturum opera iusta, ut aliqui existimant, sed Deum recte iudicaturum: nam eadem vox hebraea, *mes-carim*, habetur in *Psalm.* lviij: «Si recte utique justitiam loquimini, recta iudicate, filii hominum.» Quod hic dixit «justitias, ibi dixit recta;» et sicut ibi sensus est: Justam sententiam proferre; ita hic sensus est: Justam sententiam proferam.

3. LIQUEFACTA EST TERRA, ET OMNES QUI HABITANT IN EA: EGO CONFIRMAVI COLUMNAS EJUS.

Iterum loquitur populus iustorum dicens: Si juste iudicabis, Domine, quis sustinebit? nam «liquefacta est terra,» id est, defluxit, corrupta est, dissipata esse propter iniquitates habitantium in ea; «et omnes habitantes in ea» deflexerunt et corrupti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Respondet Dominus: «Ego confirmavi columnas ejus,» quasi dicat: Non omnis terra omnino corrupta est; nam ego confirmavi columnas ejus, viros perfectos, ob quos terra subsistit; semper enim habuit Deus servos suos electos et perfectos. Nam *Gen.* vi, ubi dicitur: «Terra corrupta ob iniquitates inhabitantium;» ibi dicitur: «Noe vir justus atque perfectus.»

4. DIXI INIQUIS: NOLITE INIQUE AGERE; ET DE-LINQUENTIBUS: NOLITE EXALTARE CORNU.

5. NOLITE EXTOLLERE IN ALTEUM CORNU VESTRUM, NOLITE LOQUI ADVERSUS DEUM INIQUITATEM. Nunc jam loquitur Propheta, ut unus de nu-

mero iustorum, et admonet iniquos ut desinant ab iniquitate, cum adhuc spes remaneat salutis, et propterea differat iudicium, ut locus sit poenitentiae. «Dixi, inquit, iniquis: Nolite inique agere,» id est, nolite perseverare in iniquitate. Verba hebraica possent etiam verti: *Dixi stultis: Nolite stultescere*, sed quamquam interpretatio Septuaginta Seniorum optima est, quam etiam in sua versione secutus est S. Hieronymus, tamen utraque vera est. Omnes enim iniqui stulti sunt, cum errent a vero itinere, et ridentes ac ludentes ruant in praecipitium. Addit Propheta, «et delinquentibus: Nolite exaltare cornu,» id est, dixi delinquentibus in iniquitate, nolite superbe defendere peccata vestra. Cornu enim superbiae significat, et illi longius a salute recedunt, qui non solum peccant, sed etiam gloriantur, cum malefecerint, et laudari volunt in sceleribus suis: «Nolite extollere in altum cornu vestrum,» id est, nolite in profundum malorum tam alte descendere, ut etiam Deum contemnatis, et in ipsum Deum verba blasphemiae. Vox hebraea, ut nunc legitur, non habet, *adversus Deum*: sed, ut S. Hieronymus verit, *in cervice veteri*; vel, ut alii legunt, *collo duro*. Sed Septuaginta non videntur legisse *letsavar*, sed *letsur*, quod est unum ex nominibus Dei, et proprie significat *petram*, quia Deus fortissimus est; et per vocem *hathak*, quae significat *durum*, non intellexerunt Septuaginta collum *durum*, sed verba dura et iniqua, et ideo verterunt: *Nolite loqui adversus petram verba dura et iniqua*, id est, adversus Deum fortissimum verba dura, id est iniqua, quales sunt blasphemiae. Et sane eleganter alludit Propheta a verbis duris ad petram duram; quasi dicat: Nolite contendere verbis duris cum Deo, qui est petra durissima; quia petra conteret vos, et verba vestra inanitia esse monstrabit.

Vers. 6. 6. QUIA NEQUE AB ORIENTE, NEQUE AB OCCIDENTE, NEQUE A DESERTIS MONTIBUS: QUONIAM DEUS JUDEX EST.

Reddit rationem, cur non oporteat adversus Deum loqui iniquitatem; quia videlicet ab illius iudicio nusquam erit effugium: non enim «ab oriente» iudicabit, ut possis fugere in occidentem: «neque ab occidente,» ut possis latere in oriente; «neque a desertis montibus,» ut abscondas te in aliqua valle inter arborum ramos. Iste enim «Judeus Deus est,» qui ubique est, et nullo excluditur loco cum nullum occupet locum. Ita S. Augustinus. Alii exponunt, quia neque ab oriente exspectandum est auxilium, neque ab occidente, neque a desertis montium, «quia Deus Judex est,» cui nemo resistere potest.

Vers. 7. 7. HUNC HUMILIAT, ET HUNC EXALTAT; QUIA CALIX IN MANU DOMINI VINI MERI PLENUS MIXTO.

Vers. 8. 8. ET INCLINAVIT EX HOC IN HOC: VERUMTA-

MENTEM EJUS NON EST EXINANITA; BIBENT OMNES PECCATORES TERRAE.

Dixerat non esse effugium a iudicio Dei; nunc declarat dicens, «hunc humiliat,» superbum videlicet; «et hunc exaltat,» scilicet humilem. «Quia calix in manu Domini vini meri,» id est, quia in potestate Dei est iustitia vindicativa, quae dum peccatores superbos punit, simul exaltat, et consolatur justos humiles, quos ab oppressione impiorum liberat. Porro «calix vini meri» dicitur iustitia vindicativa in Scripturis passim, ut *Isai.* li, *Hierem.* xxv, *Tiren.* iv, *Ezech.* xxiii, *Apocal.* xiv, et alibi. Ratio hujus metaphore est, quoniam vinum merum opotum debilitat adeo totum hominem, ut nec sciat, nec possit se juvare: ebrius enim amittit iudicium, tremit, cadit, soporatur. Qui punitur ab homine saepe remedium habet, vel favoris, vel fugae, vel violentiae: qui autem punitur a Deo, tanquam multo vino mero inebriatus, repente cadit, et omni prorsus remedio caret. Addit Propheta, «plenus mixto,» id est, plenus est calix homini non simplici vino unius generis, sed mixtione variorum generum vini meri, quia mixtione non temperatur vinum, sed fortius redditur. Id significat iustitiam Dei vindicativam abundare multitudine et varietate poenarum. «Ignis et sulphur, et spiritus procellarum pars calicis eorum,» *Psalm.* x. Aliqui dicunt vinum calicis Dei dici mixtum, quia turbidum, aut feeculentum. Alii mixtum interpretantur, «infusum,» quia miscere vinum, aliquando significat «infundere.» Aliqui fingunt duos calices, unum plenum mero, alium plenum mixto; sed quod nos diximus probabilis videtur, et plures habet auctores. «Et inclinavit ex hoc ore in hoc os,» id est, jam Deus propinavit multis hunc calicem irae suae, inclinavit calicem ex hoc ore in hoc os, transulit ad varias gentes, punivit Sodomitas, Chaldaeos, Aegyptios et alios. «Verumtamen fex ejus non est exinanita,» id est, adhuc remanet gravissima pars iustitiae vindicativae, quae servatur in diem ultimi iudicii, et tunc «ex ea bibent omnes peccatores terrae.» Tunc enim non erit amplius locus misericordiae, sed omnes, qui peccatores in illa die inventurum, cogentur bibere faeces calicis irae Domini.

Vers. 9. 9. EGO AUTEM ANNUNTIABO IN SAECULUM, CANTABO DEO JACOB.

Vox haec Prophetae est, qui descripto iudicio Dei et supplicio impiorum, pollicetur se annuntiatum laudes Dei in aeternum. Illi, inquit, bibent calicem irae Dei: «Ego autem» liberatus per gratiam Dei, «annuntiabo in saeculum;» deinde declarat, quemodo annuntiabit: «Cantabo, inquit, Deo Jacob;» haec erit annuntiatio mea hymnus laudis et gratiarum actionis «Deo Jacob,» quem in aeternum cantabo.

Calix vi-
ni meri
est iusti-
tia vin-
dicativa.

Vers. 10.

10. ET OMNIA CORNUA PECCATORUM CONFRINGAM, ET EXULTABUNT CORNUA JUSTI.

Hæc Dei vox est, qui subjungit et concludit Psalmum, dicens: Et ego «confringam omnia cornua peccatorum,» omnem superbiam, omnem gloriam, omnem potentiam. «Et exultabunt cornua justi;» et faciam ut exaltet gloria, et potentia justi cujuscumque, sed præcipue Christi, qui sic fuit eminenter justus, ut multos justificaverit, ut dicitur *Isai. 11*: «Justificabit ipse justus servus meus multos.» Posset hic versiculus con-

jungi cum superiore, ita ut Propheta intelligatur utrumque dicere: «Annuntiatio in sæculum, et omnia cornua peccatorum confringam.» Dicitur enim confringere cornua peccatorum non solum, qui reipsa peccatores humiliat, sed etiam qui denuntiat peccatores humiliandos esse, ad quem modum dicitur Hieremias constitutus «super gentes, et regna, ut destruat et evellat, ædificet et plantet,» *Hierem. 1*. Videtur tamen prior expositio magis accommodata huic Psalmo, qui secundum formam dialogismi compositus est, ut S. Hieronymus in *Commentario* docet.

PSALMUS LXXVI

SECUNDUM HEBÆOS.

V. v. — 1. *In finem*, In laudibus, *Psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios*.

2. Notus in Judæa Deus; in Israel magnum nomen ejus.

3. Et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion.

4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium et bellum.

5. Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis:

6. Turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

7. Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.

8. Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

9. De cælo auditum fecisti iudicium: terra tremuit et quievit.

10. Cum exurgeret in iudicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.

11. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi.

12. Vovete, et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus afferitis munera: Terribili, 13. et ei qui auferit spiritum principum, terribili apud reges terræ.

Argumentum. — Epinicius atque gratiarum actio propter victoriam juvante Deo ab hostibus reportatam, eandemque illam, ut opinor, quam superiore Psalmo speraverant. Strophæ tres: vers. 2-4, magnum est nomen Dei potentissimi: est exordium; 5-11, res ipsa fusius et poetice narratur; 11-13, gratiarum actio.

1. Præcentori, fidibus *canendum*, carmen Asaphi. canticum.

2. Notus est in Juda Deus, in Israele magnum est nomen ejus.

V. s. h. — *Victori*, In Psalterii [*h. carminibus*] *Psalmus Asaph Canticum*.

Cognoscitur in Judæa Deus: in Israel magnum nomen ejus.

Et erit in Salem tabernaculum ejus, et habitatio ejus in Sion.

Ibi confregit volatilia arcus [*h. diaboli arcum*], scutum, et gladium, et bellum. SEMPER: Lumen tu es magnifice a montibus captivitatibus.

Spoliati sunt superbi corde: dormitaverunt somnum suum, et non invenerunt omnes viri exercitus manus suas.

Ab increpatione tua, Deus Jacob, consopitus est currus [*al. et currus*] et equus.

Tu terribilis es, et quis stabit adversum te? ex tunc ira tua.

De cælo annuntiabis [*h. auditum fecisti*] iudicium: terra timens et tacebit.

Cum surrexerit ad iudicium Deus, ut salvos faciat omnes mites terræ. SEMPER.

Quia ira hominis confitebitur tibi: reliquias irarum accingeris.

Vovete et reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus sunt, offerent dona terribili: Auferent spiritum ducum: terribili regibus terræ.

3. Et est in Salem tabernaculum ejus, et habitaculum ejus in Sione.

4. Ibi confregit fulmina arcus (poet. *sagittas*), clypeum, et gladium, et bellum.

5. Illustris tu es, magnificus præ (vel e) montibus ferarum.

6. Armis spoliati sunt heroes animosi, dormitant somnum suum (æternum), nec invenerunt omnes viri fortes manus suas.

7. Ab (propter) increpatione tua, Deus Jacobi, somno obruitur et currus et eques.

8. Tu, terribilis tu es, et quis stabit coram te, ex quo (statim ac) *exarserit* ira tua?

9. E cælis audire fecisti sententiam (in Sennacheribum):

terra timuit, et quieta fuit,

10. Cum surrexit ad iudicium Deus, ut salvaret omnes afflictos (seu *mansuetos*) terræ.

11. Nam (sane) furor hominis laudat te, residuo irarum te accingis.

12. Vola facite et solvite Jovæ, Deo vestro (o Israelitæ), omnes qui sunt circa eum offerant munera terribili.

13. Abscindit Deus spiritum (superbiam) principum, terribilis regibus terræ.

NOTE.

Vers. 2. *Notus*, recenti victoria. — *Salem*, Hierosolyma. Verbis Iudit; nam *Salem* propr. est *pax*: hinc non male Alexandrinus vertit, *fuit in pace*, i. e. incolume. — Vers. 4. Hengstenberg pro *fulmina* vertit *flammas*. — Vers. 5. Magna sententiarum varietas. Ewaldus, *splendidior tu es, magnificentior, quam montes prædæ*, hostium arces prædatorie: *tu*, i. e. o Jovæ, invisibilis licet; Maurer, o Sion (vers. 3), Dei sedes. Ita Prophæta Nimen et Babylonem vocant leonem et leopardorum antra. Alius, *illustris tu es*, o Jovæ, *splendidus*, quasi sol oriens e montibus, qui sunt *ferarum* latibula. Alius priores versiculi sequentis voces ad vers. 5 trahendo sensum commodissimum efficit, *ex montibus prædæ extracti sunt heroes animosi*. — Vers. 6. *Manus*, etc., i. e. suis viribus uti præ terrore non sciverunt. Cf. *Nahum*, ii, 18; II *Reg.* xx, 35; *Is.* x, 32. — Vers. 11. *Nam* ad omne quod præcedit refertur. Sensus: Nascitur tibi laus ex domato a te furore hostium, qui ad te se convertunt: ita *Vulgatus*, qui pro te *accingis*, legit *thacegok*, a verbo *chagag*. Aliter Hengstenberg: Vanus hominum furor iræ Dei præbet tum ansam, tum celebrationis materiam, quando nimirum iste hominum furor efficit, ut Deus instar herois ira succens, residuum irarum apparatus, tanquam arma, producat, eodemque gladio et pharetra se accingat. — Vers. 12. *Omnes qui*, etc., gentiles Israelitarum vicini.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS LXXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

In finem, In laudibus, *Psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios*.

Propter ultima verba tituli, *Canticum ad Assyrios*, que non sunt in codice hebraico, existimant Theodoretus, Euthymius, et multi recentiores in hoc Psalmo prædici victoriam, quam obtinuit Ezechias de Sennacherib rege

Assyriorum. Sed non dubium est altiore sensu prædici victoriam electorum Dei adversus omnes hostes tum visibiles, tum invisibiles.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. NOTUS IN JUDEA DEUS, IN ISRAEL MAGNUM NOMEN EJUS.

Propter hæc verba valde superbiunt carnales Judæi, sed frustra. «Notus enim erat Deus in Judæa» terrena, quando in ea debebant propheta et populus prophetis acquiescens: et pari ratione, «in Israel» secundum carnem magnum erat nomen Dei, quando populus Israel non solum carne, sed etiam corde circumcidebatur: sed posteaquam Deum Filium, quem omnes prophete annuntiaverant, negaverunt, et ejus populus esse deserunt; non est amplius in Judæa terrena notus Deus; neque in Israel secundum carnem, magnum est nomen ejus. Quia tamen hic Psalmus in titulo habet, «in finem», et ideo respicit Christum, qui est finis legis, et usque in finem mundi canendus est; nunc etiam verum est, et semper erit verum, quod hic dicitur: «Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus.» Sed per Judæam Ecclesia accipienda est, in qua sunt veri Judæi, circumcisi corde, non carne de quibus Apostolus ad Rom. II: «Non qui in manifesto Judæus est, neque que in manifesto in carne est circumcisio; sed qui in abscondito Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu, non littera.» Et cap. IX: «Non omnes, qui ex Israel, hi sunt Israelitæ.» etc. In Ecclesia igitur christiana notus Deus est; et in populo christiano magnum est nomen ejus: major enim sapientia est in parvulis Christianis callentibus brevissimum catechismum, quam olim fuerit in philosophis Gentium, vel in magistris in Israel. Sed præcipue notus Deus est viris perfectis in Ecclesia Dei, qui totos se contemplationi rerum divinarum dederunt, et ex contemplatione in confessionem divinæ magnitudinis toto corde erumpunt. Judæa enim confessionem significat.

Notes in
Judæa
Deus
quomodo
nunc
et assit.

Vers. 2. 2. ET FACTUM EST IN PACE LOCUS EJUS, ET HABITATIO EJUS IN SION.

Ad litteram redditur ratio cur in Judæa potius, quam in aliis locis olim Deus notus esset: quia videlicet Jerusalem quasi regiam suam; et Sion quasi arcem sibi elegerat. «Et factus est, inquit, in pace locus ejus,» id est, Deus elegit sibi locum peculiarem, in quo tabernaculum suum collocaret, in civitate Salem, quæ pacem significat: «Et habitatio ejus in Sion,» id est, elegit sibi habitacionem in Sion; quæ est pars altissima et nobilissima civitatis Jerusalem. In hebreo pro in pace, habetur שָׁלוֹם *shalom*, in Salem, quod est nomen civitatis Jerosolymæ; sed Septuaginta interpretati sunt nomen, et ideo verterunt, in pace; nam, ut dicitur ad Hebr. VII: «Rex Salem, est rex pacis.» Itaque hoc loco ad litteram «in pace» non significat virtutem, sed

civitatem: quod satis facile intelligitur ex verbis sequentibus: «Et habitatio ejus in Sion.» Sed altiore sensu significatur, idem Deum notum esse viris perfectis; quia Deus præcipue habitat in mentibus pacem habentium, et contemplantium: nam ut Salem significat pacem; ita Sion speculam. Et nisi quis per mortificationem carnis pacem habeat ad Deum, ad proximum et ad seipsum, non facile per contemplationem transcendet res omnes creatas, et uni Deo conjungitur.

3. IBI CONFREGIT POTENTIAS ARCUUM, SCUTUM, GLADIUM ET BELLUM.

Hic etiam describit victoriam adversus Assyrios, de quibus in titulo Psalmi. I. oria hujus victorie habetur lib. I Reg. XIX, ubi Deus liberavit Jerusalem ab obsidione regis Sennacherib sine ulla pugna Judeorum. Angelus enim Domini una nocte occidit centum octoginta quinque millia Assyriorum, et eo modo «confregit Deus potentias arcuum;» id est, sagittas, quas Assyrii paraverant, ut jacerent in Hebræos; et «scutum,» quod paraverant, ut se defenderent ab Hebræis; et «gladium,» quem exacerant, ut cominus pugnarent adversus eos, adversus quos sagittis eminus pugnasset; denique «bellum» totum confregit, id est, averit ab urbe Jerusalem. In hebreo pro verbis, potentias arcuum, habetur רִשְׁפֵי קֶשֶׁת *rishpe kesheth*, quæ voces proprie significant carbones arcuum, id est, jacula ignita arcuum; sed Septuaginta verterunt, potentias arcuum, quia potentia arcus in sagittis ejaculandis consistit. Altiore sensu per jacula ignita et gladios, significantur, tentationes demonum, et persecutiones hominum. Per scuta intelliguntur pretextus varii, quibus se tegunt hostes nostri spirituales, cum nos oppugnant; sed in animis perfectorum servorum suorum Deus victorias maximas obinet, ut perspicuum est ex historiis sanctorum martyrum et perfectorum monachorum.

4. ILLUMINANS TU MIRABILITER A MONTIBUS AETERNIS: TURBATI SUNT OMNES INSIPIENTES CORDE.

Ostendit Propheta unde potissimum orta sit victoria Hebræorum adversus Assyrios; id autem facta per apostrophen ad Deum: «Illuminans, inquit, tu mirabiliter a montibus æternis,» id est, confregit Dominus in Jerusalem arma offensiva et defensiva Assyriorum; ille autem Dominus tu es, qui hæc fecisti, dum ex oculis, tanquam æternis quibusdam montibus tuis, ac veluti altissima specula, et arce tua, mirabiliter fulgurasti; et Angelum tuum tanquam celeste fulmen misisti in exercitum Assyriorum, unde «turbati sunt omnes» illi milites Sennacherib, tanquam amisso judicio obtenebrati, et præ stupore mentis «insipientes

corde» effecti. Quod ad verba attinet, in hebreo, pro voce æternis, est טֵרֵף *tereph*, quæ prædam significat, vel captivitatem, non æternitatem. Sed omnino necessarium est ut Septuaginta Interpretes aliquid aliud legerint: neque enim fieri potest ut viri doctissimi, et utriusque linguæ peritissimi verterent, a montibus æternis, vel græce ἀπὸ ἑπταν αἰώνων, si legissent טֵרֵף *tereph*, non טֵרֵף *tereph*; significat autem *terem* ante, vel antequam, sive priusquam; et fieri potest ut non solum sit adverbium, sed etiam nomen, et significet antiquitatem, vel antiquum; quomodo קֶדֶם *kedem* significat ante, et significat etiam antiqua, ut patet ex Psalmo LXXVI, vers. 6: «Cogitavi dies antiquos.» Et Psalm. LXIII, vers. 2: «Quod operatus es in diebus antiquis.» Idem autem est, a montibus æternis, et a montibus antiquis; quemadmodum Dan. VII, «antiquus dierum» dicitur Deus, quia æternus est. Illud autem, turbati sunt omnes insipientes corde, S. Hieronymus vertit ex hebr. *spoliati sunt superbi corde*; sed Septuaginta Interpretes sensum verterunt. Illud enim, *spoliati sunt*, non significat, spoliati sunt vestibus, sed, spoliati sunt judicio, erraverunt, stupefacti sunt: quod est idem cum illo, *turbati sunt*. Pro *insipientes corde*, S. Hieronymus vertit, *superbi corde*, quia legit, אֲבִירֵי בֶלֶב *abvire leb*; Septuaginta legerunt, לֵב אֲבִירֵי *abvire leb*; facile autem fuit mutari unam litteram in aliam similem, id est *daleth* in *resh*. Jam vero in sensu spirituali significat hic versuculus, principium victorie adversus hostes invisibiles esse illuminationem internam Dei, per quam videre nos facit Deus tum ipsos hostes, tum ipsorum fraudes; nec non bona invisibilia, «quæ præparavit Deo diligenti bus se;» et mala invisibilia, quæ præparavit odio habentibus se. Et quemadmodum Deus illuminans mirabiliter a montibus æternis celestis habitaculi sui, fortissimos reddidit servos suos: sic e contrario conturbat hostes suos, insipientes corde, qui videntes viros sanctos et perfectos contemnere visibilia, condonare injurias, bonum pro malo reddere, durissima quæque propter Deum libenter pati, obstupescunt et irascuntur; sed in fine dicturi sunt: «Nos insensati vilium illorum estimabamus insaniam, et finem illorum sine honore,» *Sup. v.*

Vers. 5. 5. DORMIERUNT SOMNUM SUUM, ET NIHIL INVENERUNT OMNES VIRI DIVITIARUM IN MANIBUS SUIS.

Communis expositio est, quod Propheta describat mortem Assyriorum, qui ab Angelo intercepti sunt, ut hic sit sensus: «Dormierunt somnum suum,» id est, somno mortis soporati sunt, qui Jerusalem desiderabant invadere, et se brevi eam capturos et spoliaturos esse sperabant; et «omnes viri divitiarum nihil invenerunt in manibus suis,» id est, isti Assyrii, qui ditissimi erant, et majores divitias appetebant, post mortem il-

lam repentiam in infernum detrusi, nihil invenerunt in manibus suis, neque ex iis quæ habebant, neque ex iis quæ sperabant. Sed altiore sensu doctrina generalis traditur adversus insipientes corde, qui magnificunt bona temporalia, et despiciunt viros sanctos et perfectos, qui ista contemnunt. «Dormierunt, inquit, insipientes corde somnum suum,» id est, toto tempore vite hujus quasi sopore gravi concupiscentiæ et ignorantie oppressi quiete dormierunt, somniantes se divites et beatos esse: sed ubi per mortem evigilaverunt (pœna enim aperit oculos, quos culpa clauserat), nihil invenerunt in manibus suis, et tunc intellexerunt bona hujus vite non vera bona, sed ludibria somniantium fuisse, et ex iis nihil sibi remansisse, nisi vermem conscientie, et pœnæ sempiternæ reatum.

6. AB INCREPATIONE TUA, DEUS JACOB, DORMIERUNT QUI ASCENDERUNT EQUOS.

Declarat mortem Assyriorum non fuisse naturalem, sed ab ipso Deo irato immisam: «Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt,» illi videlicet, de quibus dictum est verso superiore: «Dormierunt somnum suum;» illi, inquam, dormierunt somnum suum «ab increpatione tua» prostrati, et intercepti soporem mortis acceperunt: nam increpatione Dei efficacissima est, et eam continuo effectus sequitur. Si enim B. Petri increpatione Ananiam et Saphiram occidit, Act. V, quanto magis increpatione Dei omnipotentis? Illud, qui ascenderunt equos, est descriptio superbie et arrogantie Assyriorum, qui in equitate suo confidebant. In hebreo ad verbum habetur, *currus et equus*; sed Septuaginta non legerunt רֶכֶב *rechab*, id est *currus*, sed *rocheb*, id est *equus*, ut sensus sit: *Conspiti sunt oques et equus. In sensu autem spirituali significatur, morte sempiterna plectendos ab irato Deo, et demonem tanquam equum, et hominem peccatorem tanquam equum, qui demonem sibi insidere, et ab eo regi se turpiter passus est.*

7. TU TERRIBILIS ES, ET QUIS RESISTET TIBI, EX VERTICE TUNC IRA TUA?

Alloquitur nunc Propheta Deum, et ex ultione et supplicio Assyriorum admiratur potentiam Dei, crudiens nos, ut similiter admiremur et timeamus: «Tu, inquit, terribilis es, et quis resistet tibi,» quando iratus fueris? Illud enim, *ex vertice ira tua*, significat: Ex quo tempore incipit ira tua, et conjungendum est cum precedentibus, ut conjungat etiam S. Augustinus. Sed in textu latino ponuntur distinctio et interpunctio sæpe ob commoditatem canentium. Illud, *quis resistet tibi*, in hebreo est ad verbum: *Quis stabit ante faciem tuam?* quod aliquid amplius significat, quam resistantiam, quasi dicat: *Quis audebit faciem tuam iratum intueri?* Sed Septuaginta sensum verum transtulerunt.

Illud
notum
illumina-
tionis
unde sit?

Vers. 8. 8. DE COELO AUDITUM FECISTI JUDICIUM; TERRA TREMUIT, ET QUIEVIT :

Vers. 9. 9. CUM EXURGERET IN JUDICIUM DEUS, UT SALVOS FACERET OMNES MANSUETOS TERRÆ.

Occasione accepta ex ira Dei in Assyrios, transitum facit ad iram, quam ostendet idem Deus in die judicii generalis : tunc enim vere et proprie nemo impiorum sustinere poterit vultum irati Judicis : loquitur autem de rebus futuris per verba temporis præteriti more prophetico. « De coelo auditum fecisti judicium, » id est, de coelo annuntiabis per varia signa, quæ erunt in sole, et luna, et stellis, et tandem per horribilem tubam angelicam, ad judicium novissimum te esse venturum ; et tunc terra contremisecet, et præ timore silebit, id est, omnes habitantes in terra silebunt, « crescentes præ timore, et expectatione eorum, quæ supervenient universo orbi, » Luc. xx. Illud, *quievit*, non significat *requiem a labore*, sed *taciturnitatem et silentium ob timorem*. S. Hieronymus optime sensum vertit : *Terra timens tacet* ; sed Septuaginta verterunt ad verbum : « Terra tremuit, et quievit ; » sic etiam est in hebræo. « Cum exurgeret in judicium Deus, » id est, de coelo auditum facies judicium, cum tu Deus exurges in judicium, surges de solio tuo celesti, et venies ad judicandum orbem terrarum, « ut salvos facias omnes mansuetos terre ; » hic enim erit finis judicii, ut omnes mansueti, qui sunt in terra, non amplius vexentur a crudelibus et superbis persecutoribus, sed omnibus impiis et peccatoribus justo judicio condemnatis, omnes pii et justii salutem æternam, requiem videlicet et felicitatem sempiternam possideant. Illud, *omnes mansuetos terræ*, satis aperte significat non posse referri ad liberationem Hebræorum de manu Sennacherib regis Assyriorum, sed referenda esse ad universam liberationem omnium justorum. Vocat autem Scriptura *mansuetos*, eos qui liberabuntur, quoniam mansuetudo opponitur crudelitati persecutorum, et quoniam mansuetudo propria est discipulorum Christi, qui ut Agnus mansuetus in hoc mundo versatus est, et coram tendente et jugulante se obmutuit ; denique quia mansueti non resistunt Deo revelanti quæ credenda sunt, neque promittenti quæ speranda sunt, neque jubenti quæ facienda sunt, ac per hoc mansuetudo omnes virtutes includit.

Vers. 10. 10. QUONIAM COGITATIO HOMINIS CONFITEBITUR TIBI, ET RELIQUÆ COGITATIONIS DIEM FESTUM AGENT TIBI.

Hoc sequetur ex judicio ultimo, ut mansueti liberati ab omni oppressione persecutorum, hoc tantum beneficium cogitantes, perpetuo Deum laudent, et festos dies celebrent in coelo, memoria retinentes hæc Dei magnalia. Illud *quia* non reddit rationem hoc loco, sed accipitur pro *quare*, vel *propter quod*, ut sensus sit : Quare cogitatio

hominis liberati confitebitur tibi laudes, imo ipsa jugis cogitatio tanti beneficii, erit jugis et assidua laudatio. « Et reliquæ cogitationis, » id est, perpetua memoria, quam in ipsis relinquet cogitatio tante rei, « diem festum agit tibi, » in æternum tibi cantabit et jubilabit. Quod attinet ad verba, S. Hieronymus ex hebræo vertit, *quia ira hominis confitebitur tibi, reliquias iræ accingeris* : quæ verba nulla commodum sensum facere videntur, cum revera salis apte respondeant verbis hebraicis, quæ nunc in Bibliis excusis habentur. Sed sciendum est vocem חמה *chama* posse deduci a verbo נחם *nacham*, quod *panitare, et consolari*, et secundum Septuaginta etiam *cogitare*, significat ; nam *Genes. cap. vi, 6*, ubi nos habemus : « Penituit Deum, quod hominem fecisset in terra, » Septuaginta Interpretes verterunt : *Cogitavit Deus, quod hominem fecisset in terra*. Quare illud חמה *chama*, non solum significat *iram*, sed etiam *cogitationem* ex sententia Septuaginta Interpretum, quibus major fides habenda est, quam omnibus dictionariis. Illud autem חגג *thachgor*, quod significat *accingeris*, a verbo חגג *chagag*, Septuaginta Interpretes legerunt sine ullo dubio חגג *thachgog*, a verbo חגג *chagag*, quod *festum agere* significat. Imperitissimi enim fuissent, si verissent *festum agere*, et dictionem quam invenerunt non derivassent a radice *chagag*, sed a radice *chagar*, quæ similes sunt, et facile per errorem librariorum mutari potuerunt. Itaque retinenda est lectio et interpretatio Septuaginta Seniorum, quam fideliter Interpres latinus expressit.

11. VOVETE, ET REDDITE DOMINO DEO VESTRO Vers. 11.

OMNES QUI IN CIRCUITU EJUS AFFERTIS MUNERA.

12. TERRIBILI, ET EI QUI AUVERT SPIRITUM Vers. 12.
PRINCIPUM, TERRIBILI APUD REGES TERRÆ.

Concludit Propheta Psalmum, exhortans fideles populos ad vovendum et reddendum, ut eo modo placatum habere possint Deum, qui terribilis est, adeo ut ipsis etiam regibus vitam adimat, quando ei libitum fuerit. « Vovete, inquit, et reddite, id est, promittite Deo sacrificia et dona, quæ illi grata sunt, sed simul fideliter reddite, quæ promissistis. Vovete, inquam, et reddite, vos omnes, qui in circuitu ejus affertis munera, » id est, vos omnes, qui frequentatis aras dominicas et in circuitu altaris consistentes offerre soliti estis munera : vovete autem, et reddite Deo vero, « qui terribilis est » in judicis suis, et a nemine irrideri, aut falli potest ; nec solum terribilis est erga privatos homines, sed etiam in reges et principes, qui aliis hominibus terribiles esse solent. Ex illis verbis : « Vovete, et reddite, » refellitur hæresis modernorum hæreticorum, qui vota rerum non imperatarum a Deo, omnino contempnunt. Sanctus enim Augustinus, exponens hunc locum, scribit rectissime voveri Deo perpetuam virginitatem, spontaneam pauperlatem, et alia id genus, quæ

a Deo non imperantur. Illud, *in circuitu ejus sunt, exposuimus de circuitu altaris, juxta illud Psalm. lxxv, 6* : « Circumdabo altare tuum, Domine. » S. Augustinus docet illos esse in circuitu Dei, qui communem habent Deum ; quod enim commune et publicum est, in medio ponitur, ut omnes ex eo participent. Illi autem non sunt in circuitu Dei, qui, si quid sciunt de Deo, quasi proprium habere volunt. Illud, *offeris munera*, in hebræo

et græco legitur in tertia persona, *qui in circuitu ejus sunt, offerunt illi munera* ; sed idem est sensus. Illud, *qui auvert spiritum principum*, exponunt alii de spiritu superbie, id est, qui humiliat principes. Sed nostra expositio confirmatur ex *Psalm. ciii* : « Auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur ; » et in hoc vere ostenditur terribilis Deus, quod potentissimos reges ad nutum in momento interimere possit.

Mansueti qui dicuntur in Scriptura ?

Hæretici qui vota respiciunt, reducantur.

